Володимир Мороз

З ЛИСТУВАННЯ ЧЛЕНІВ ПРОВОДУ ОУН (ЛИСТОПАД 1944 — ТРАВЕНЬ 1945)

У фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління (ЦДАВО) України серед документів ОУН і УПА зберігаються два листи Романа Шухевича — до Романа Кравчука[1] (листопад 1944) і Петра Дужого[2] (19 травня 1945). Комплекс із ними складають ще три листи інших членів Проводу ОУН — два листи Петра Дужого до Романа Кравчука (обидва від 22 листопада 1944) і лист Дмитра Маївського[3] до Петра Дужого (31 травня 1945).

Ці документи вже були відомі в науковому світі (їх опрацьовували і використовували дослідники Олександр Вовк, Юрій Киричук, Петро Содоль, Олександра Стасюк, Євген Штендера та ін.), але ще не публікувалися.

Усі листи є рукописними оригіналами, вони написані на маленьких аркушах тонкого паперу. Такі документи в підпіллі називалися

---

[1] *Кравчук Роман (‘Гончаренко’, ‘Лісовий’, ‘Максим’, ‘Петро’, ‘Семен’, ‘Степовий’; 06.10.1910, м. Кам’янка-Бузька Львівської обл. — 21.12.1951, біля с. Вишнів Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.). Крайовий провідник ОУН Західних Українських Земель (ЗУЗ; 12.1943–1951), заступник Голови Проводу ОУН на українських землях (1950–1951), голова Президіяльної Колегії УГВР (1950–1951), член Головної Команди УПА, відзначений Золотим хрестом бойової заслуги УПА 1-го класу (з датою смерті), полковник УПА (з датою смерті).*

[2] *Дужий Петро (‘Аркадій’, ‘Арсен’, ‘Віталій’, ‘Дорош’, ‘Орест’, ‘Павлович’, ‘Панасенко’; 07.06.1916, с. Карів Сокальського р-ну Львівської обл. — 24.10.1997, м. Львів). Референт пропаганди крайового проводу ОУН ЗУЗ (02–10.1944), організаційний референт Крайового проводу ОУН ЗУЗ (07–10.1944), референт пропаганди Проводу ОУН (10.1944–06.1945), член Проводу ОУН, редактор журналу Проводу ОУН «Ідея і чин» (1944–1945). Нагороджений Бронзовим хрестом заслуги УПА (25.04.1945). Отруєний газом, у непритомному стані потрапив до рук НКВД (04.06.1945), засуджений до смертної кари, заміненої на 25 років таборів; вийшов на волю 30 серпня 1960 р.*

[3] *Маївський Дмитро (‘П. Дума’, ‘Зруб’, ‘Косар’, ‘Курган’, ‘Майченко’, ‘Ом’, ‘Тарас’; 08.11.1914, с. Реклинець Сокальського р-ну Львівської обл. — 19.12.1945, Чехія). Член Проводу ОУН (1942–1945), політичний референт (1943–1945), член Бюра Проводу ОУН (13.05.1943–12.1945), після загибелі Ростислава Волошина — єдиний заступник Р. Шухевича, курував політичні питання. Делегат від Проводу ОУН на українських землях до Проводу ОУН за кордоном (1945). При переході чехословацько-німецького кордону застрілився перед загрозою арешту з боку чехословацької поліції. Відзначений Золотим хрестом заслуги УПА (з датою смерті), генерал-політвиховник УПА (з датою смерті).*

«ґрипси». На жаль, від одного з документів — листа Р. Шухевича до Р. Кравчука — зберігся тільки перший аркуш, і текст не має закінчення. Незважаючи на це, він, як і всі інші, має значну наукову цінність, адже автори і одержувачі листів на час їхнього написання були членами Проводу ОУН, тобто належали до вузького кола тих, хто ухвалював рішення в організації. Це усвідомлював і ворог, що видно з уваги до ґрипсів під час слідства проти Петра Дужого (він на той час видавав себе за крайового референта пропаганди Марка Дем'яна):

«Вопрос: У вас при личном обыске, в момент задержания, обнаружено два "грипса": одно — за подписью "Туча", другое — за подписью — "Курган". Оба они адресованы "Виталию". Объясните, кто такие "Туча", "Курган" и "Виталий".

Ответ: Не знаю.

Вопрос: Ведь "грипсы" находились в вашем кармане?

Ответ: Да, это так.

Вопрос: Как же они попали к вам?

Ответ: Не знаю.

Вопрос: Тогда по крайней мере объясните, с какой целью вы носили в кармане эти "грипсы"?

Ответ: Так просто, без всякой цели.

Вопрос: Где логика, Марко? У вас в карманах обнаружены деловые оуновские документы, вы сами, по вашему признанию, являлись руководящим членом ОУН, и вы не можете объяснить, как эти документы попали к вам, кто их авторы и кому они адресованы?

Ответ: Да, я этого объяснить не могу.

Вопрос: Кроме того, мы располагаем ранее поступившим к вам "грипсом" на имя "Максима", за подписью "Дороша". "Грипс" этот вам предъявляется. Объясните, кто писал этот "грипс" и кому он адресован?

Ответ: "Грипс" этот написан мной, я уже говорил, что у меня был также псевдоним "Дорош". Что касается адресата — "Максима", то это краевой проводник ОУН ЗУЗ ("Западно-украинских земель", т.е. Галиции), он же имеет псевдоним "Петро".

Вопрос: Предъявленный вам "грипс" свидетельствует о том, что вы являлись работником ОУН не краевого масштаба, а выше. В частности, вы там упоминаете, что "проводником С." вы назначены на должность "Главного О. пропаганды". Далее, в том же

“грипсе” вы указываете, что вышел в свет первый номер “Повстанца” и что подготовлен к выпуску журнал “Идея и Чин”. Известно, что “Идея и Чин” — орган центрального провода ОУН и, если вы являлись работником галицийского краевого провода ОУН, то не могли отчитываться за работу центрального провода. Дайте по существу исчерпывающие объяснения. Скажите, кто такой “Проводник С.”, что такое “Главный О. Пропаганды” и вообще прекратите упорствовать и приступите к изложению правдивых показаний.

Ответ: Я буду говорить правду. Сознаюсь в том, что я не то лицо, за которое сначала себя выдал. Я скрыл свою настоящую фамилию и имя, скрыл также и действительное положение, которое я занимал в организации украинских националистов. Зовут меня Петр Афанасьевич Дужий, родился я в 1916 году не в Польше, а в с. Карив Рава-Русского района, Львовской области, отец мой был не железнодорожный служащий, как я первоначально показывал, а крестьянин-середняк. Захваченный вместе со мной Дужий Николай является моим родным братом.

Вопрос: Какие же обязанности вы выполняли в ОУН в действительности?

Ответ: Я являлся членом центрального провода ОУН и референтом указанного провода по пропаганде.

Вопрос: Кто такие “Туча”, “Курган” и “Виталий”, упоминаемые в обнаруженных у вас “грипсах”?

Ответ: “Туча” — это Роман Шухевич, сейчас основной проводник ОУН на Украине, известный под псевдонимом “Тур”, “Степан”, “Чернец” и, как главнокомандующий УПА — под псевдонимом “Тарас Чупринка”. “Курган” — он же “Зруб” и “Ом” — заместитель Шухевича по политической работе. “Виталий” — это я, Дужий Петр Афанасьевич.

Вопрос: Какие еще псевдонимы вы имели?

Ответ: У меня был еще один псевдоним — “Орест”. Таким образом, всего я имел пять псевдонимов.

Вопрос: Кто такой “Проводник С.”, о котором вы упоминаете в одном из указанных выше “грипсах”?

Ответ: “Проводник С.” — это “Степан”, т. е. Роман Шухевич.

Вопрос: А “Максим” — “Петро” — это в самом деле галицийский краевой проводник ОУН?

Петро та Микола Дужі

Ответ: Да, это действительно так»[4].

Дослідник Петро Содоль також вважав цінною інформацію про призначення П. Дужого на посади референта пропаганди Проводу ОУН та редактора журналу «Ідея і чин». Про це він писав 9 липня 1995 р. в листі до самого П. Дужого:

«Після Івано-Франківська я побував у Києві, де відсидів 9 повних днів в колишньому архіві Жовтневої Революції. Під час перегляду матеріалів я натрапив на кілька оригінальних "грипсів", які будуть Вас цікавити.

Один з них — це записка від Дороша до Максима з датою 22 листопада (мабуть, 1944), з якої я виписав таке: "...Перед кількома

---

[4] *Літопис УПА. Нова серія. – К.–Торонто, 2007. – Т. 9: Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА 1944–1945. – С. 477–478; Архів Управління Служби безпеки (далі – АУСБ) України у Львівській області. – Спр. П-29767. – Арк. 242–243. Український переклад опубл.: Нескорена нація. – 1994. – Ч. 9. – С. 6.*

Дмитро Маївський

днями викликав мене пров. С. і доручив мені обов'язки Головного О. Проп., звільняючи при тому з дотеперішніх обов'язків. Я поволі починаю латати свій апарат. Поки що я веду і ще орг. реф., хоч поєднання цих двох функцій було б для мене таки неможливо. Тому прошу когось призначити, кому я передав би орг. ділянку... підготовляю «Ідею і Чин»..."

Друга цікава записка, датована 31 травня 1945 є від К. до Віт. В цій записці К. згадує про оцінку "Ідеї і Чину" ч. 9 та додає, що "треба також післати до Степана через Марусю". Нагадує про зустріч в неділю (мабуть, чергову неділю після 31 травня 1945).

Читаючи ці записки (знаючи напам'ять функції та важніші псевдоніми керівних осіб УПА та ОУН) я зразу зорієнтувався, хто пише і кому. Знаю, що Вам це непотрібне (бо Ви краще орієнтуєтесь в цих записках), але подаю свої висновки (спростуйте мене, якщо десь помиляюся): Десь в половині листопада 1944 пров. С. (Степан = Р. Шухевич) призначив Дороша (= П. Дужий) керівником Головного Осередку Пропаганди ОУН. Дорош тоді почав готувати "Ідею і чин" ч. 8, а десь, мабуть, весною 1945 Віт. (Віталій = П. Дужий) виготовив манускрипт "Ідеї і Чин" ч. 9 та переслав до К. (Курган = Д. Маївський) на оцінку чи завваги. К. в записці, датованій 31.5.45, доручив "Ідею і Чин" ч. 9 переслати також до Степана (= Р. Шухевич), мабуть, для остаточної апробати (бо це ж був офіційний орган Проводу ОУН). Ці записки знаходяться у фонді 3836, оп. 1, сп. 68»[5].

---

[5] *Содоль П. Вп. Петрові Дужому, м. Львів // Дужий П. Українська ідея і чин. – Львів, 2003. – Т. ІІ. – С. 332–333.*

Крім призначення П. Дужого, в листах до крайового провідника Р. Кравчука за листопад 1944 р. піднято ще низку кадрових питань щодо працівників провідних ланок на рівні країв і областей (про це пишуть Р. Шухевич та П. Дужий) та округ (П. Дужий), а також розглянуто питання устрою ОУН у Західній Україні. Зокрема, лист Р. Шухевича з'ясовує справу підпорядкування колишньої Волинської генеральної округи, яка входила до краю Осередні і Східні Українські Землі (ОіСУЗ): її терен включалося до складу Подільського краю, а колишнього провідника цієї округи, 'Вереса', призначалося крайовим провідником ОіСУЗ. До речі, спочатку на це місце планували поставити П. Дужого — про це йде мова у його спогадах[6]. У листі Р. Шухевича до Р. Кравчука ця інформація підтверджується.

Серед важливих питань, піднятих у листах П. Дужого до Р. Кравчука від 22 листопада 1944 р.: передача організаційному судові окружного провідника Самбірщини 'Кубайчука' за переговори з німцями; призначення обласним провідником Дрогобиччини 'Федора' і переведення його попередника 'Шпака' на посаду заступника крайового господарчого референта 'Зубенка'; невідповідність дій обласного провідника Станіславівщини 'Роберта'; створення референтури політичного вишколу при Проводі ОУН; поширення підпільної літератури в Галичині і на Волині; проведення рейдів відділів УПА зі Станіславівщини й Тернопільщини на Буковину та ін.

Два листи до П. Дужого, датовані травнем 1945 р., стосуються різноманітних моментів політично-пропагандистської роботи. Проте в центрі уваги тут — визначення позиції ОУН у новій міжнародній ситуації (згодом Д. Маївський висловив її в «Декларації Проводу Організації Українських Націоналістів після закінчення Другої світової війни в Європі», врахувавши зауваги інших членів Проводу, зокрема і Р. Шухевича).

Невідомо, чи П. Дужий зміг відреагувати на лист Д. Маївського від 31 травня 1945 р., бо за кілька днів, 4 червня 1945 р., його криївку виявив ворог, а сам він разом із найближчими співробітниками потрапив у руки радянських каральних органів. При цьому загинув співробітник Головного військового штабу УПА Михайло Медвідь — 'Карпович'. Серед заарештованих був і секретар Президії

---

[6] Дужий П. Українська ідея і чин. – Львів, 2003. – Т. II. – С. 339.

Західні українські землі (ЗУЗ) і сусідні краї (жовтень 1944 р.)

© Володимир Мороз, 2007 р.

УГВР та редактор журналу УПА «Повстанець» Микола Дужий — рідний брат Петра[7]. При арешті в кишенях П. Дужого знайдено два з опублікованих нижче листів (від Р. Шухевича та Д. Маївського). Також на слідстві фігурував один із листів П. Дужого до Р. Кравчука. Походження іншого листа П. Дужого до Р. Кравчука, як і листа до нього від Р. Шухевича, не встановлено.

Працюючи над коментарями до документів, автор одержав важливі консультації від співробітника Галузевого державного архіву Служби безпеки України, к. і. н. Олександра Іщука. Цінні зауваження до статті висловили дослідники Олександр Вовк та Петро Содоль. У примітках щодо конкретних осіб вказано лише інформацію, яка стосується періоду листопада 1944 — травня 1945 рр.

---

[7] *АУСБ України у Львівській області. — Спр. П-29767. — Арк. 5.*

ЛИСТИ

№ 1

Лист Петра Дужого до Романа Кравчука з інформацією про останні події

22 листопада 1944 р.

Д[руже] Максиме!

Від того часу, як ми востаннє бачились — зайшли такі новини:

1. Був у мене[1] Шпак[2] разом із Сірим[3] і Дубівим[4]. Шпакові я закомунікував, що він переходить на заступника кр[айового] реф[ерента] господ[арчого] — д. Зубенка[5]. До 15.XII він має обов'язок передати Федорові[6] весь свій терен і людей і переїхати в осідок Зубенка[7].

2. Згідно з дорученням пров[ідника] С[тепа]на[8] — Кубайчук[9], який тепер перейшов з к[оманди]ром Карповичем[10] і є недалеко к[оло] мене, має бути переданий орг[анізаційному] судові за переговори з німаками[118].

3. Б[увший] окр[ужний] Стрийщини Аскольд[12] — перейшов до Дрогобича на легальну роботу і цим дуже погано вплинув на кадри даного терену. Зараз пости окружних Стрийщини і Самбірщини заступлені більш надійними людьми[13].

4. З Галича[14] потіхи не буде. Я переловив одну його штафетку, де він і до мене чує жалі, мовляв, я нещирий перед ним. Бачу, що Ви таки мали рацію щодо його оцінки, хоч я не думав, що Ви його кривдите. З такими людьми ми далеко не поїдемо. Я його тепер передав Арпадові[15] і написав йому про це.

5. Федір уже пішов до праці. В сьогоднішній записці до нього я доручив йому на майбутнє підпорядковуватися Арпадові. В записці до Арпада я написав, щоб він, покликаючись на Ваше і моє доручення, перебрав Федора, Галича і Зенона[16].

6. До Роберта[17] шлю письмо через к[оманди]рів Перебийноса[18] і Андрієнка[19], які тепер туди їдуть. В Роберта була облава, так що він подався на південний схід і тому не рахую, що він буде раніше у Вас, як в перших днях грудня ц[ього] р[оку].

Рівно ж написав до Роберта пров[ідник] С[тепан][20], тому, що Роберт напоров «єрунди», цебто не поступає згідно з політичними інструкціями, а робить так, як сам вважає. В тій справі прошу переслухати д. Сергія[21] (розвідник Шел[еста][22]), який тепер саме пішов у Ваші сторони.

7. Перед кількома днями викликав мене пров[ідник] С[тепан] і доручив мені обов'язки Головного О[середка] Проп[аганди][23], звільнюючи при тому з дотеперішніх обов'язків[24]. Я поволі починаю ладнати свій апарат. Поки що я веду ще і справи орг[анізаційного] реф[ерента][25], хоча поєднання цих двох функцій було б для мене тепер неможливе. Тому прошу когось визначити, кому я передав би орг[анізаційну] ділянку. Справа пильна ще і тому, що в Гол[овному] О[середку] П[ропаганди] є деякий застій і залеглості, які треба конечно і швидко поладнати. До того часу, коли Ви когось призначите — я справу вестиму і не кину роботи напризволяще. Крім того, нам треба б договоритись про нашу співпрацю в майбутньому.

Як Вам уже відомо — утворився Вишкільний Відділ[26], який веде друг Галина[27]. Це дуже побажане і на часі, бо відчувається велике обнизення політичного рівня кадрів. Зараз я даю майже всіх людей з пропаганди на 2-тижневий вишкіл і стягаю обл[асних] пропагандистів. Після вишколу вони повернуться домів і в себе влаштують такі вишколи.

8. Прошу розпитати Їжа[28], чи він діставляє літературу, яка адресована Охріму[29]. Довідуюся, що адресат досі ще літератури від мене не одержав, хоч я висилав. Значить, вона мала задержатися десь в терені Їжа.

9. Вже більше тижня, як я вислав Зубенка в терен Данила[30] з метою:

а) зорганізувати собі осідок в Під[гаєч]чині;

б) перевести провірку господарки;

в) дати інструкції.

10. Я доручив Робертові вислати рейд на західну частину Бук[овини]. Дав всі потрібні інструкції. Досі мені ще Роберт не зголосив, чи рейд відбувся[31].

11. Перед тижнем я вислав до Данила Руслана[32], який має піти з рейдом на схід[ну] частину Буковини[33]. Руслан одержав від мене всі потрібні інструкції. Десь коло 15/XII вже ми повинні мати докладний звіт про переведені рейди[34].

12. Досі інструкції про кущі я ще писемно не оформив, хоч обл[асті] Львівська, Тернопільська, Стрийська і Перемиська дістали від мене такі вказівки.

13. Від Зенона були люди і забрали більшу кількість літератури.

14. Вийшло 1 число «Повстанця»[35]. Підготовляю «Ідея і чин»[36].

15. Після Вашого від'їзду були облави по моїх селах, але дуже лагідні. Зараз зовсім спокійно. Найкраще Ви були б зробили, якщо б були тоді залишились в мене.

Вашу кур'єрку висилаю вже тепер, бо їй ще дуже довго чекати на Роберта. Хай вона зараз повертається назад. Я не сподіюся Роберта скоріше, як 1.XII або може десь к[оло] 15.XII.

Здоровлю!

С[лава] У[країні]!

22/XI (Дорош)

ЦДАВО України. — Ф. 3836. — Оп. 1. — Спр. 68. — Арк. 23—27. Оригінал. Рукопис.

№ 2

Лист Петра Дужого до Романа Кравчука про конфлікт у Дрогобицькій області

22 листопада 1944 р.

Д[руже] Максиме!

До мене вплинуло письмо з терену Коссак[37]. Пересилаю його Вам[38]. Треба таки якось дану справу полагодити, бо конфлікт далі поширюється[39].

Тепер пішов туди Федір. Поки що від нього ще не одержав жодного звіту.

С[лава] У[країні]!

22/XI (Дорош)

ЦДАВО України. — Ф. 3836. — Оп. 1. — Спр. 22. — Арк. 39. Оригінал. Рукопис.

№ 3

З листа Романа Шухевича до Романа Кравчука з кадровими та організаційними розпорядженнями

[Листопад 1944 р.]

Д[руже] Петро!

У зв'язку з тим, що д[руг] Дорош перебрав цілість пропаганди (бо Іваніва[40] нема) прошу в найкоротшому часі перебрати від нього ті справи, які він вів дотепер з Вашого рамені. Тепер, у зв'язку з новою орг[анізаційною] схемою, Ви самі зможете легко обслужити

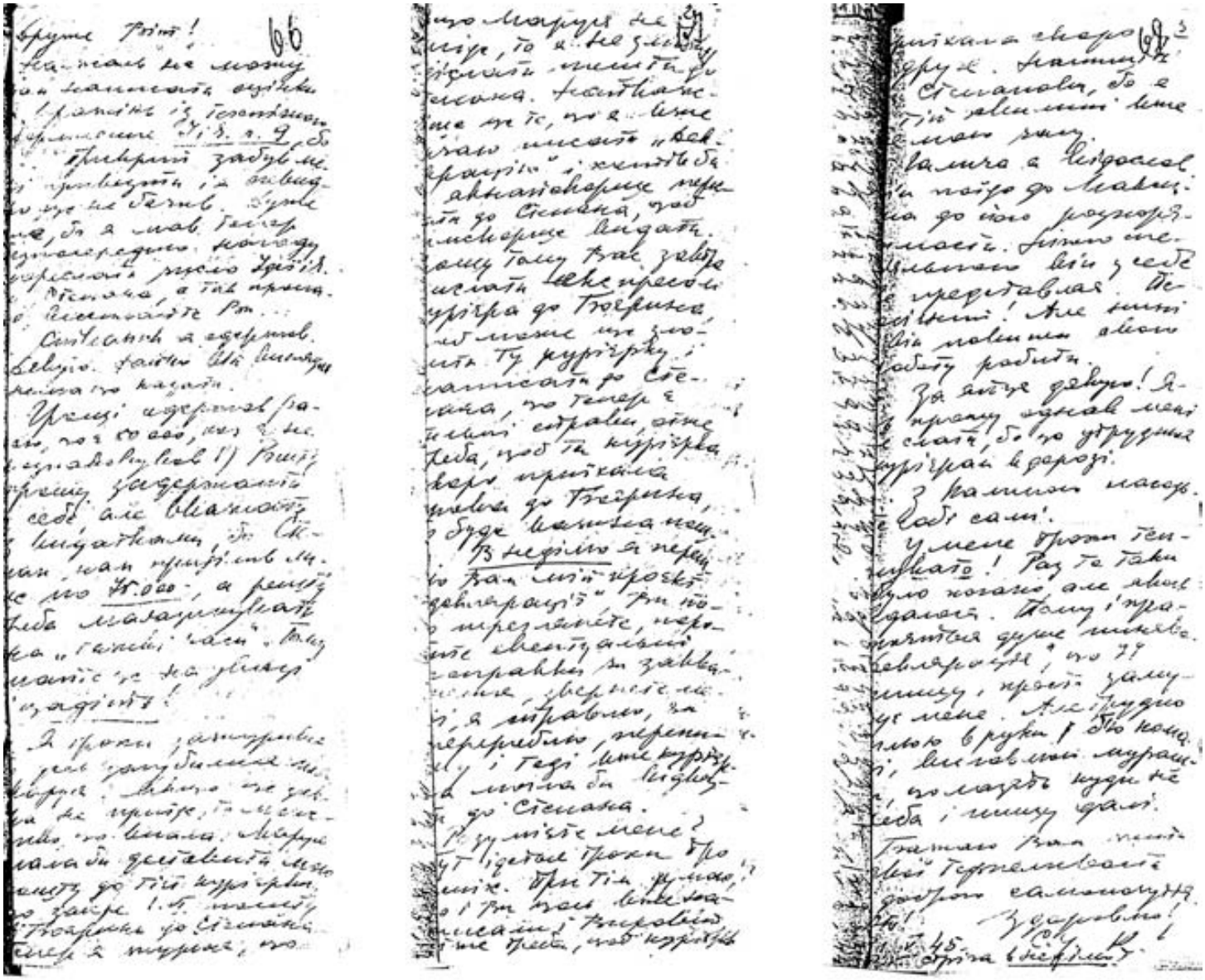

Оригінал листа Д. Маївського до П. Дужого від 31 травня 1945 р.

ті 3 одиниці, які Вам підпорядковані[41]. Отже Вам найвигідніше бути в терені біля Маркіяна[42] і самому кермувати цією роботою. В тому терені зовсім спокійно[43].

У зв'язку з тим, що Дороша не можу дати на намірене місце[44], я призначую туди Вереса[45], якого прошу звільнити. Його терен нехай перебирає Данило[46].

Думаю, що Вам конечно негайно приїхати до Дороша, бо показується, що Роберт «бере неймовірну гронду»[...][47].

ЦДАВО України. — Ф. 3836. — Оп. 1. — Спр. 22. — Арк. 25.
Оригінал. Рукопис.

№ 4

Лист Романа Шухевича до Петра Дужого про пропагандистську роботу

19 травня 1945 р.

Д[руже] Віталій!

Ваші записки від 5 і 11/V одержав. Дякую за відомості.

Прошу на адресу Боярина[48] для мене (777) присилати всі видання, які вийшли по 15.4, бо я нічого не маю! Вистарчить по 1 примірникові!

«Балаку»[49] наразі провести не можна, бо заповідається «нажим». Я хочу зробити його десь на кінець червня — тоді вже конкретно будемо знати форми нажиму і можливості дальшої роботи. Проте те, ще тепер треба написати, я згідний з Вами. Вичерпуючого [листа] написав про це д[ругові] Зрубові[50]. Отже, до зредагування тих річей не треба цілого нашого компляту. Я доручив ту справу спільно д[ругові] Зрубові і Вам, а опісля я і д[руг] Київський[51] подамо свої завваги і так справа вийде[52]. Це, зрештою, було вже нами порішене в лютім[53] і повинно було появитися[54].

Не знаю, чи Ви вже зготовили новий наклад листівок до пацифікаційних відділів згідно з рішенням з лютня [19]45, бо в терені ще немає нічого. Взагалі Вам конечно кромі періодичної літератури прислухуватися до потреб терену і писати дещо позаперіодичне. Н[а]пр[иклад], в деяких теренах конечна летючка до поляків. Та на сьогодні це все мало актуальне — треба трохи сидіти тихо, щоби побачити, як воно буде йти далі.

Приїжджати наразі до Вас не можу, бо я дуже далеко — отже не думаю, щоби ми могли скоріше побачитися, як в червні.

Про транспорти літератури напишу до зверхників Кирила[55]. З доставкою літератури в терен є взагалі фатально і це треба якось інакше організовувати. Може давати теренови оригінали — нехай сам перебиває[56], чи щось таке подібне. Щиро дякую за Побажання Свят. Я самий нікому не міг побажати, бо був далеко і в дорогах.

С[лава] У[країні]!

19.5 (Туча)

ЦДАВО України. — Ф. 3836. — Оп. 1. — Спр. 68. — Арк. 63—65. Оригінал. Рукопис.

№ 5

Лист Дмитра Маївського до Петра Дужого про пропагандистську роботу

31 травня 1945 р.

Друже Віт[алій]!

1. На жаль, не можу Вам написати оцінки чи вражінь із технічного оформлення «І[деї] і Ч[ину]» ч[исло] 9, бо... Прикрий[57] забув мені привезти і я, очевидно, ще не бачив. Дуже зле, бо я мав тепер безпосередню нагоду переслати число «Ідеї і Ч[ину]» до Степана, а так пропало, висилайте Ви.

2. Співаник я одержав. Дякую. Файно він виглядає, нема що казати[58].

3. Гроші одержав (гадаю, що є 50000, хоч я не розпаковував!) Решту прошу задержати у себе, але вважати з видатками, бо Степан нам приділив лише по 75000, а решту треба магазинувати на «тяжкі часи». Тому майте це на увазі і щадіть.

4. Я трохи зажурився, бо десь загубилася моя Маруся[59]. Якщо ще завтра не прийде, то, можливо, що впала. Маруся мала би доставити мою пошту до тієї курієрки, що забере 1.VI пошту в Боярина до Степана. Тепер я журюся, що якщо Маруся не прийде, то я не зможу відіслати пошти до Степана. Найважніше це те, що я вже кінчаю писати «Декларацію» і хотів би її якнайшвидше переслати до Степана, щоб якнайскорше видати. Прошу тому Вас завтра вислати експресом курієра до Боярина, щоб може ще зловити ту курієрку і написати до Степана, що тепер є пильні справи, отже треба, що[б] та курієрка скоро приїхала знова до Боярина, бо буде важна пошта. В неділю[60] я перешлю Вам мій проєкт «Декларації». Ви його переглянете, переробите евентуальні[61] поправки чи завваження, звернете мені, я справлю чи перероблю, перепишу і тоді моя курієрка мала би відвезти до Степана.

Розумієте мене? Тут йдеться трохи про поспіх. При тім думаю, що і Ви щось вже написали і Вировий[62], отже треба, щоб курієрка приїхала скоро вдруге. Напишіть ще Степанови, бо я в тій хвилині вже не маю часу.

5. Галича я відіслав. Він поїде до Максима[63] до його розпорядимости. Нічого спеціяльного він з себе не представляє. Пересічний! Але нині і він повинен свою роботу робити.

6. За яйця дякую! Яєць прошу однак мені не слати, бо це утруднює курієрок в дорозі.

7. З Калиною[64] лагодьте собі самі.

8. У мене трохи теплувато! Раз то таки було погано, але якось видалось. Тому і працюється дуже мляво. «Декларація», що її пишу, просто замучує мене. Але трудно — плюю в руки, б'ю комарів, виловлюю мурашки, що лазять куди не треба, і пишу далі.

Бажаю Вам життєвої терпеливости і доброго самопочуття. От!

Здоровлю!

С[лава] У[країні]!

31.V.45 (К[урган])

П. С. Стріча в неділю[65].

ЦДАВО України. — Ф. 3836. — Оп. 1. — Спр. 68. — Арк. 66—68. Оригінал. Рукопис.

ПРИМІТКИ

[1] Петро Дужий від весни 1944 р. і до арешту 4 червня 1945 р. перебував у підпільному осередку «Зелений гай», який охоплював села південної частини колишнього Бібрецького повіту і деякі сусідні (Дев'ятники, Юшківці, Голдовичі, Ятвяги, Бертешів, Вибранівка, Кологури, Репехів, Ліщини, Стільсько, Борусів, Суходіл). Криптонім «Зелений гай» стосувався Крайового осередку пропаганди ЗУЗ (весна—осінь 1944) та Головного осередку пропаганди ОУН (11.1944—06.1945).

[2] Благий Зенон ('Дарій', 'Клич', 'Марко', 'Супрун', 'Шпак'; 1912, с. Голодівка, тепер с. Луковище Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. — ?). Обласний провідник ОУН Дрогобиччини (1942—10.1944), заступник крайового господарського референта фінансів ЗУЗ, фінансовий підреферент (11.1944—?), окружний провідник Рогатинщини (1945—1948) і одночасно господарський референт при Проводі ОУН. Затриманий МҐБ 5 серпня 1948 р. пораненим, пішов на співпрацю з радянськими органами безпеки, звільнений 1955 р. Відтак працював учителем і викладачем у Львові.

[3] 'Сірий' (бл. 1918—1920, Стрийський р-н Львівської обл. — 26.02.1946, між с. Коритище і Ластівка Турківського р-ну Львівської обл.). Окружний провідник Стрийщини (1943 — поч. 1944), політвиховник Воєнної округи (ВО) «Маківка» (поч. 1944 — кін. 11.1944), окружний провідник Самбірщини (весна 1945), надрайонний провідник ОУН Самбірщини (весна 1945 — 02.1946); булавний УПА (01.10.1944). Справжнє ім'я, імовірно, Адам Корвіцький (інша версія — Коциловський).

[4] Пекар Михайло ('Дубів'; 04.01.1922, с. Верчани Стрийського р-ну Львівської обл. — с. Держів Миколаївського р-ну Львівської обл.). Заступник обласного референта пропаганди Дрогобиччини (1944—1945), вишкільний підреферент; керівник

обласного жіночого пропагандистського вишколу (02—03.1945), який викрили і розбили більшовики, загинув під час проведення цієї операції.

[5] Мороз Василь (Антін) (‘Зубатий’, ‘Зубенко’; 1890 — ?). Господарський референт Крайового проводу ОУН ЗУЗ (літо 1944 — 08.1945), генеральний секретар фінансів УГВР (07.1944—08.1945).

[6] Тершаковець Зиновій (‘Лисий’, ‘Федір’, ‘Чагрів’, ‘Червень’, ‘Чигирин’; 19.08.1913, с. Якимчиці Городоцького р-ну Львівської обл. — 04.11.1948, біля с. Великий Любінь Городоцького р-ну Львівської обл.). Працівник головного осередку пропаганди ОУН (1944), обласний (відтак окружний) провідник ОУН Дрогобиччини (кін. 1944 — сер. 1945), провідник ОУН Львівського краю (поч. 1946 — 11.1948), в. о. командира Львівської ВО УПА «Буг»; майор-політвиховник УПА (з датою смерті).

[7] Постій крайової господарської референтури розташовувався, імовірно, на території сучасного Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл., оскільки саме там ‘Зубенко’ був заарештований (23.08.1945, с. Кліщівна). З Рогатинщини походив і ‘Шпак’, який добре знав терен, у другій пол. 1945 р. він також був призначений окружним провідником Рогатинщини. Нижче в листі також іде мова про те, що ‘Зубенко’ мав організувати собі осідок у Підгаєччині. Чи було це реалізовано — невідомо.

[8] ‘Степан’ — Роман Шухевич.

[9] Кузьма Богдан (‘Кубайчук’, ‘Борис’; бл. 1918, с. Хватів Буського р-ну Львівської обл. — ?). Окружний провідник Самбірщини (02—11.1944).

[10] Медвідь Михайло (‘Карпович’, ‘Кремінь’, ‘Микола Крем’янецький’, ‘Чечкевич’; 1913, м. Тисмениця Івано-Франківської обл. — 04.06.1945, с. Дев’ятники Жидачівського р-ну Львівської обл.). Начальник вишкільного відділу Головного військового штабу (ГВШ; 1944—1945), заступник референта пропаганди Проводу ОУН по праці в УПА (1944—1945); сотник УПА (01.01.1944), підполковник УПА (з датою смерті).

[11] У цих переговорах крім Богдана Кузьми — ‘Кубайчука’ (‘Бориса’) брали також участь заступник шефа ГВШ сотн. Олекса Гасин — ‘Дор’ (‘Іван Чорнота’), командир УПА-«Захід-Карпати» сотн. Олександр Луцький — ‘Беркут’ (‘Богун’, ‘Андрієнко’). За переговори всі троє були усунені від виконання обов’язків і віддані під слідство (див. зізнання О. Луцького: Літопис УПА. Нова серія. — К.—Торонто, 2007. — Т. 9: Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944-1945. — С. 345—348).

[12] ‘Аскольд’ (‘Арпад’). Окружний провідник Дрогобиччини (1943 — сер. 1944), окружний провідник Стрийщини (друга пол. 1944).

[13] Окружним провідником Самбірщини призначений ‘Андрій’ (?—10.02.1945); Стрийщини — ‘Орест’ (бл. 1916 — ?), який до того був окружним організаційним референтом (можливо, це Володимир Лико).

[14] ‘Галич’ — невідомий підпільник. Можливо, це Шкреметко Лев (‘Галич’, ‘Декан’, ‘Дем’ян’, ‘Старий’; 01.01.1910, с. Тучапи Городоцького р-ну Львівської обл. — ?) — давній член ОУН, магістр права Ягеллонського університету, окружний провідник ОУН Львівщини (1942—1944), який, за однією з версій, був убитий

поляками в першій пол. 1944, за іншою — загинув 1945 р. в бою, можливо, в Зарудцях на Жовківщині.

[15] Слюзар Дмитро ('Арпад', 'Золотар', 'Кметь', 'Юліан'; 10.10.1919, с. Бортники Жидачівського р-ну Львівської обл. — 19.12.1945, прис. Ладики с. Любеля Жовківського р-ну Львівської обл.). Обласний провідник ОУН Львівщини (друга пол. 1944), крайовий провідник Львівського краю ОУН (поч. 1945 — 12.1945); майор-політвиховник (з датою смерті).

[16] Галаса Василь ('В'юн', 'Зенон', 'О. Левенко', 'Назар', 'В. Назаревич', 'Орлан', 'Орест', 'З. Савченко', 'Д. Стрибун', 'Щербаченко'; 12.11.1920, с. Білокриниця Підгаєцького р-ну Тернопільської обл. — 05.10.2002, м. Київ). Обласний провідник ОУН Перемищини (05.1943—05.1945), заступник крайового провідника і референт пропаганди Крайового проводу ОУН Закерзоння (05.1945—09.1947).

[17] Мельник Ярослав ('Роберт'; 01.1920, с. Бережниця Калуського р-ну Івано-Франківської обл. — 30.10.1946, на схилі г. Яворина біля с. Липа Долинського р-ну Івано-Франківської обл.). Обласний провідник ОУН Станіславівщини (07.1942—10.1943, 07.1944 — кін. 1944), крайовий провідник ОУН Карпатського краю (поч. 1945 — 10.1946); майор-політвиховник УПА (з датою смерті).

[18] Грицай Дмитро ('Бук', 'М. Д. Бученко', 'Дуб', 'Олег', 'Палій', 'Перебийніс', 'Сірко'; 01.04.1907, с. Великий Дорожів Дрогобицького р-ну Львівської обл. — 22.12.1945, м. Прага, Чехія). Військовий референт Проводу ОУН (1941—1942, 1944—1945), шеф Головного військового штабу УПА (01.1944—12.1945), член УГВР; майор (26.01.1944), генерал-хорунжий УПА (01.10.1945).

[19] Луцький Олександр ('Андрієнко', 'Беркут', 'Богдан', 'Богун', 'Дем'ян', 'Клименко', 'Марко', 'Чорний'; 16.10.1913, с. Боднарів Калуського р-ну Івано-Франківської обл. — 13.11.1946, м. Київ). Член ГВШ УПА (1944—1945), заарештований спецвідділом НКВД в с. Бабин Зарічний Калуського р-ну 22.01.1945; сотник УПА (26.01.1944).

[20] 'Степан' — Роман Шухевич.

[21] 'Сергій' (бл. 1909, Сокальський р-н Львівської обл. — 02.12.1944). Керівник розвідувального відділу крайового штабу УНС (1943) і Крайового військового штабу УПА-«Захід» (1944); хорунжий (26.01.1944), поручник (з датою смерті). Загинув, можливо, на Золочівщині.

[22] Сидор Василь ('Вишитий', 'Зов', 'Конрад', 'Кравс', 'Крегул', 'Лісовик', 'Ростислав Вишитий', 'Шелест'; 24.02.1910, с. Спасів Сокальського р-ну Львівської обл. — 14.04.1949, біля с. Перегінське Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.). Член ГВШ УПА (1943—1949), командир УПА-«Захід» і член Крайового проводу ОУН ЗУЗ (26.01.1944—14.04.1949); майор (08.07.1943), полковник УПА (22.01.1946).

[33] Головний осередок пропаганди — керівний пропагандистський, редакційний, інформаційний та видавничий осередок на чолі з референтом пропаганди Проводу ОУН.

[24] Організаційного референта і пропагандистського референта (керівника крайового осередку пропаганди) ЗУЗ.

[25] З часу перебування П. Дужого на посту крайового організаційного референта збереглася низка його інструкцій за підписом 'Дорош', зокрема «Актуальні вказівки членам обласного проводу й окружним провідникам до виконання» (04.09.1944),

«Тимчасові інструкції» (07.09.1944), «До всіх обласних провідників!» (27.09.1944), «До обласних провідників» (19.10.1944).

[26] Референтура політичного вишколу Проводу ОУН на чолі з Яковом Бусловом — 'Галиною' ('Київським') створена з кадрів Крайового осередку пропаганди ЗУЗ. У ній працювали Осип Дяків — 'Артем', Петро Федун — 'Волянський' та 'Кузьменко', а також секретарка Марія Огоновська — 'Віра'.

[27] Бусел Яків ('Багровий', 'Галина', 'Дніпровий', 'Заславський', 'Київський', 'Роман Галина', 'Шахтар'; 26.01.1912, м. Митава біля м. Риги, Латвія /за іншими даними — с. Кальварія біля м. Вільнюса, Литва/ — 15.09.1945, с. Бишки Бережанського р-ну Тернопільської обл.). Член Проводу ОУН (08.1943—09.1945), референт політичного вишколу (11.1944—1945), референт пропаганди (07—09.1945); керівник політвиховного відділу ГВШ УПА (1944—09.1945); підполковник УПА (з датою смерті).

[28] Вірлик Петро ('Береговий', 'Гай', 'Їж'; 1917, с. Гологори Золочівського р-ну Львівської обл. — 02.1945). Окружний провідник ОУН Золочівщини (1943—1945).

[29] Мова йде про транспортування підпільних видань із Галичини на Волинь через Золочівщину (терен 'Їжа'). 'Охрім' — Клячківський Дмитро ('Блонд', 'Клим Савур', 'Омелян Кримський', 'Охрім', 'Панас Мосур'; 04.11.1911, м. Збараж Тернопільської обл. — 12.02.1945, біля с. Суськ Костопільського р-ну Рівненської обл.) — крайовий провідник Північно-Західних Українських Земель (ПЗУЗ) і член Проводу ОУН (1942—1945), крайовий командир УПА-«Північ» (1943—1945); майор (22.01.1944), полковник УПА (з датою смерті).

[30] Шанайда Іван ('Данило', 'Нестор', 'Ярослав'; 1916, Тернопільська обл. — 26.03.1946, біля с. Криве Бережанського р-ну Тернопільської обл.). Обласний провідник Тернопільщини (1941 — кін. 1944), крайовий провідник Подільського краю (поч. 1945 — 1946).

[31] Зі Станіславівської ВО «Говерля» курінь «Карпатський» під командуванням пор. Андрія Злобіна — 'Лісового' здійснив рейд по причеремоських селах тодішніх Вашковецького і Вижницького р-нів Чернівецької обл. (22—27.12.1944).

[32] 'Руслан' — невідомий повстанець.

[33] Із Тернопільської ВО «Лисоня» сотня «Сірі вовки» під командуванням ст. бул. Петра Хамчука — 'Бистрого' здійснила рейд по придністрянських селах Чернівецької обл. (27—29.11.1944).

[34] Відповідно до наказу УПА-«Захід» ч. 7/44 від 1 вересня 1944 р., рейди відділів УПА на Буковину і Закарпаття мали організовувати штаби груп (воєнних округ), узгоджуючи дії з обласними проводами ОУН.

[35] Робота над журналом «Повстанець» в осередку «Зелений гай» розпочалась, імовірно, у серпні 1944 р. Перше число вийшло з датою «листопад 1944 р.» Про це було оголошено, зокрема, в наказі УПА-«Захід» ч. 9/44 від 25 листопада 1944 р.: «Вийшло перше число журналу УПА "Повстанець". Редакція взиває читачів надсилати матеріали до поміщення: описи боїв, життєписи впавших повстанців, фота з повстанчого життя, пісні, нариси, фахові партизансько-повстанчі статті тощо. В одній із статей пишеться: "Нас, бійців і командирів УПА, поставила доля боронити життя і правди українського народу. На нас лежить нині тяжке й відповідальне завдання. І це завдання ми виконаємо, яких зусиль і жертв воно від нас не вимагало б"». Редактором «Повстанця» був пор. Микола Дужий — 'Вировий', до

праці в редакції також були залучені пор. Богдан Гвоздецький — 'Емір' ('Кора'), сотн. Михайло Медвідь — 'Карпович' (від 08.1944), Михайло Федоришин — 'Стефаник' (заарештований в околицях «Зеленого гаю» і повішений в кінці грудня 1944 р. в тодішньому райцентрі Нові Стрілища Дрогобицької обл.). Над першим числом також працювали до переходу на Бережанщину в референтуру політичного вишколу ст. бул. Петро Федун — 'Волянський' та 'Кузьменко'. Серед авторів «Повстанця» був і Роман Шухевич під псевдонімом 'Чагар' (докладніше про журнал «Повстанець» див.: Літопис УПА. Нова серія. — К.—Торонто, 1995. — Т. 1: Видання Головного Командування УПА. — 482 с.; Мороз В. Останнє число «Повстанця» // Воля і Батьківщина. — Львів, 1998. — Ч. 2. — С. 62—71).

[36] Петро Дужий як референт пропаганди Проводу ОУН був редактором журналу «Ідея і чин» — друкованого органу Проводу. За його редакцією в перші місяці 1945 р. було надруковано два номери видання (8 і 9). Попереднє число журналу (7) вийшло у червні 1944 р.

[37] Терен «Коссак» — Дрогобицька область ОУН.

[38] Доданого листа не виявлено.

[39] Наразі невідомо, про який саме конфлікт іде мова.

[40] Лоґуш Омелян ('Євген', 'Іванів', 'Степанів'; 1912 — ?). Член Проводу ОУН (від 08.1943), референт пропаганди (літо 1944), член УГВР (від 07.1944), редактор журналу «Ідея і чин» (літо 1944). Восени 1944 р. за розпорядженням Д. Маївського виїхав на Закарпаття, відтак на еміграцію.

[41] Мова йде про переорганізацію ЗУЗ із 5 адміністративних одиниць (Дрогобицька, Львівська, Перемиська, Станіславівська, Тернопільська області) у 3 (Карпатський, Львівський і Подільський краї).

[42] 'Маркіян' ('Бистрозор', 'Боярин'; ?, Бережанський р-н Тернопільської обл. — бл. 1945). Керівник зв'язку Крайового проводу ОУН ЗУЗ (1944), керівник зв'язку Проводу ОУН (перша пол. 1945).

[43] За даними НКҐБ, в березні 1945 р. осідок 'Бистрозора' був у с. Підбір'я (тепер Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.).

[44] Відповідно до мемуарів П. Дужого, він мав призначення на посаду провідника ОіСУЗ.

[45] Дудар Ярослав ('Архип', 'Верес', 'Чавун', 'Чугайстр'; 20.03.1915, с. Карашинці Гусятинського р-ну Тернопільської обл. — 12.12.1945, с. Романів Луцького р-ну Волинської обл.). Обласний провідник ОУН Кам'янець-Подільської обл. (01—04.1942), організаційний референт Крайового проводу ОУН ОіСУЗ (1943—1944), провідник Волинської генеральної округи на ОіСУЗ (1944), крайовий провідник ОіСУЗ (1944—1945), член Крайового проводу ОУН ПЗУЗ (1945); сотник-політвиховник.

[46] Мова йде про включення терену Кременеччини (сучасна північна частина Тернопільської обл.) та, імовірно, всієї Кам'янець-Подільської (Хмельницької) області до складу Подільського краю.

[47] У цьому місці текст обривається, закінчення листа невідоме.

[48] 'Боярин' — 'Маркіян'—'Бистрозор'.

[49] «Балака» — нарада. Можливо, йде мова про плановану нараду Проводу ОУН, яка відбулася влітку 1945 р. біля с. Голодівка Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. за участі Р. Шухевича, Д. Маївського, М. Арсенича, Д. Грицая, Р. Кравчука, В. Кука та, імовірно, Я. Бусла.

[50] ‘Зруб’ — Дмитро Маївський.

[51] ‘Київський’ — Яків Бусел.

[52] Очевидно, що названо тих членів Проводу ОУН, які ухвалювали рішення в політично-пропагандистських справах.

[53] У середині лютого 1945 р. протягом шести днів у с. Потік Бережанського р-ну Тернопільської обл. відбулося засідання Проводу ОУН за участі Р. Шухевича, Д. Маївського, М. Арсенича, Я. Бусла, Д. Грицая, П. Дужого, В. Кука і Р. Кравчука. Про це засідання див. спогади П. Дужого (Дужий П. Три листи з-за кордону // Шлях перемоги. — 1994. — Ч. 6. — 5 лют. — С. 7) та його зізнання (Літопис УПА. Нова серія. — Т. 9. — С. 496—499), а також дослідницько-мемуарну публікацію В. Кука: Кук В. Постій Проводу ОУН у селі Бишках (1943—45 рр.) // Воля і Батьківщина. — 1998. — Ч. 4. — С. 36—46.

[54] Імовірно, мова йде про «Декларацію Проводу Організації Українських Націоналістів після закінчення Другої світової війни в Європі», яка була опублікована з датою «травень 1945 р.». Автором опублікованого тексту був Д. Маївський.

[55] Імовірно, мова йде про куратора над ПЗУЗ та ОіСУЗ, члена Проводу ОУН Василя Кука — ‘Лемеша’, при якому тоді перебував ‘Кирило’ — співробітник зв’язку Проводу ОУН і Головної Команди УПА, поручник-політвиховник УПА (з датою смерті).

[56] Згодом така схема тиражування стала дуже поширеною.

[57] ‘Прикрий’ — невідомий підпільник.

[58] Імовірно, мова йде про видання 1945 р. співаника «За Україну!»

[59] ‘Маруся’ — зв’язкова Д. Маївського. Заарештована не пізніше 05.11.1945.

[60] Неділя після 31 травня припала на 3 червня.

[61] Евентуальні — «можливі» (з пол.).

[62] Дужий Микола (‘Вировий’, ‘Мирослав Колос’, ‘М. К.’, ‘Микола Карівський’, ‘Мирон’; 13.12.1901, с. Карів Сокальського р-ну Львівської обл. — 17.05.1955, м. Львів). Член Президії УГВР, її секретар. Редактор журналу УПА «Повстанець» (кін. 1944 — 06.1945); поручник (20.01.1944), сотник УПА (25.04.1945). Отруєний газом, у непритомному стані потрапив до рук НКВД (04.06.1945).

[63] ‘Максим’ — Роман Кравчук.

[64] Зарицька (за чол. — Сорока) Катерина (‘Калина’, ‘У. Кужіль’, ‘Легенда’, ‘Маня’, ‘Монета’, ‘Орися’; 03.11.1914, м. Коломия Івано-Франківської обл. — 29.08.1986, м. Волочиськ Хмельницької обл.). Крайовий провідник Українського Червоного Хреста (УЧХ) на ЗУЗ (1943—1945), нагороджена Срібним хрестом заслуги (1945). Після розформування крайового і обласних проводів УЧХ — учасниця політичного вишколу в с. Бишки Бережанського р-ну Тернопільської обл. (03.1945), який організував Я. Бусел (взяли участь колишні заступник крайового провідника УЧХ Ірина Савицька — ‘Бистра’, обласні УЧХ Ольга Ільків — ‘Роксоляна’, Галина Дидик — ‘Анна’, Ірина Козак — ‘Лада’). Після вишколу К. Зарицька — член почту Р. Шухевича (1945—1947) і співробітник Головного осередку пропаганди ОУН (1946—1947).

[65] Невідомо, чи зустріч у неділю 3 червня відбулася, оскільки в селах, які охоплював осередок «Зелений гай», проходила операція НКВД, яка завершилася 4 червня арештом П. Дужого та його співробітників.